

Kam všude se chcete podívat?¹

Svatava Škodová



ABSTRAKT:

V textu je představeno užívání slovesa *podívat se* v jeho necentrálním významu coby slovesa pohybu a je reflektováno užití tohoto vybraného sému daného slovesa nerodilými mluvčími češtiny na základě korpusové analýzy korpusu CzeSL SGS a korpusu Merlin. Cílem textu je upozornit na možnost záměrného rozšíření sémantického pole sloves pohybu pro nerodilé mluvčí češtiny.

KLÍČOVÁ SLOVA:

čeština, slovesa pohybu

ABSTRACT:

The text examines use of the verb *podívat se* (“to take a look”), in its non-central sense, as a verb of motion; the author utilizes corpus analysis of the CzeSL SGS and Merlin corpora to reflect upon the use of this specific seme of the verb by non-native speakers of Czech. The aim of the text is to draw attention to the possibility of intentionally extending the semantic field of motion verbs for non-native speakers of Czech.

KEYWORDS:

Czech, Verbs of motion

Jestliže své studenty nechám vyjmenovat slova pohybu, bez zaváhání začnou vyjmenovávat řadu sloves jako *jet, jít, chodit, jezdit, běžet, letět, klusat, přijet, odjet, vrátit se, vyjít, obejít, nést, vézt* atd., a to v obou vidových variantách. Po absolvování semináře syntaxe studenti rovnou dodávají, že se jedná o pohyb z výchozího bodu A do cílového bodu B, přičemž výchozímu bodu je obvykle přikládána menší důležitost a zpravidla nebývá vyjadřován, zatímco na cílový bod je kladen důraz a obvykle je ve výpovědi vyjádřen explicitně. Velmi často se namísto fyzického cíle používá vyjádření účelu samotného pohybu — studenti ihned podotýkají, že vymezit determinovanost či nedeterminovanost jednotlivých dějů není zcela jednoduchá záležitost, a už se chystají zakreslovat tzv. představová schémata, aby zachytili dráhu fyzického pohybu.² V tomto bodě je přerušuji a ptám se: „Je sloveso *podívat se* také slovesem vyjadřujícím pohyb?“ V tomto okamžiku nastává ticho a za tázavými pohledy vidím překotné rozvažování a hledání tohoto slovesa v kontextech uložených v paměti. Rychle vybavený valenční vzoreček Snom — VF — na Sacc; někdo — se podívá — na něco; ve významu

-
- 1 Tato práce vznikla za podpory projektu Kreativita a adaptabilita jako předpoklad úspěchu Evropy v propojeném světě (reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734) financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj a projektu Univerzity Karlovy Progres Q10, Jazyk v proměnách času, místa, kultury.
 - 2 Podrobně k problematice srov. Saicová Římalová (2009).



zrakem obsáhnout, zhlédnout; *Podívat se na koho, na co. Podívat se na nový film. Podívat se na tabuli.* Kde by se tady mohlo ukrývat sloveso pohybu?

Když svůj dotaz personalizuji a zeptám se „Kam všude byste se chtěli podívat?“, začne být studentům zřejmé, kam mířím: *Chtěl bych se podívat do Prahy. Chtěl bych se podívat na Moravu.*

O skutečnosti, že sloveso *podívat se* ve svém významu pohybového slovesa nepatří do aktivního lexikálního vybavení zahraničních bohemistů, svědčí i rychlý pohled do korpusu. V korpusu CzeSL SGT najdeme pouze 131 výskytů lemmatu slovesa *podívat se*, při ruční analýze pak zjistíme, že ve významu pohybovém je to pouze 41 výskytů, např. *A taky podivej si na Reichstagu. Moc pěkne město. // Na druhy den půjdeme na výlet. Podíváme se na karlově náměstí a pak půjdeme na koncert české moderní hudby.* Z toho jsou pouze 3 výskyty ve významu pohybu k nějaké osobě: *Myslem že budeš rád navštívit Prahu a podívat se na mně. // Podíváme se na rodinu Ivanových.* Veškeré výskyty patří do textů nerodilých mluvčích jazykové úrovně A1, A2 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Na této úrovni se ve vyučovaném penzu setkávají s tématy návštěvy historických míst a setkávají se i se slovesem *podívat se*, které patří do centrální slovní zásoby. To, že se v některých jeho významech jedná o sloveso pohybu, si však pravděpodobně neuvědomují, o čemž svědčí i nulové výskyty vazeb *podívat se + k Sdat* a *podívat se + do Sgen*. Veškeré výskyty realizují pouze vazbu *podívat se + na Sacc*, což svědčí o akvizici centrálního významu slovesa *podívat se* jako slovesa zrakového vnímání a jeho užití v rámci tématu prohlídky města.

V žákovském korpusu Merlin pak lze nalézt pouze 8 výskytů slovesa *podívat se*, z čehož 3 výskyty zachycují pohybový význam. Opět se zde nevyskytuje jiná vazba než *podívat se na*.³

V žádném učebnici pro cizince není sloveso *podívat se do/na/k* uváděno jako sloveso pohybu.⁴ Ačkoliv se toto sloveso jeví jako tematicky výukově vhodné a ve frekvenci užití rodilými mluvčími poměrně vysoce zatížené, cizincům jej většinou prezentujeme pouze jako sloveso zrakového vnímání. Jedním z důvodů může být např. jeho vidová nepárovost v tomto významu, tj. jako sloveso pohybu (ve významu navštívit) funguje pouze jako dokonavé a jeho prezentní forma má význam futura. Pro cizince není jednoduché rozumět temporálnímu ztvárnění děje typu *Zítرا se podívám k babičce / za babičkou.* versus *Každou středu se podívám k babičce / za babičkou.* Přesto se domnívám, že zapojení významu tohoto slovesa, které uvádí SSJČ jako 3. *zajít, zajet někam, navštívit: p. se do světa, k moři, k příbuzným,*⁵ do sémantického pole sloves pohybu, je vhodné jednak vzhledem k jeho gramaticky centrálnímu paradigmatu, ale především nekomplikovanému užití, tj. zapojení do syntaktické konstrukce s modálními slovesy *chtít, muset: Chci se podívat do Prahy. Musím se podívat za babičkou do nemocnice.* Zároveň se právě tímto způsobem otevírá jinojazyčným žákům češtiny možnost sledovat a porovnávat jazykové pojetí světa, konkrétně rozdíly náhledů na tzv. pohybové události⁶ mezi jednotlivými mateřskými jazyky žáků a jazykem cílovým.

³ Tato vazba je zde opět předpokládána, protože ve dvou případech produktor chybuje a neuvádí žádnou předložku.

⁴ Srov. např. L. Holá *Czech Step by Step*. Metodické pokyny dostupné online.

⁵ SSČ (2000), heslo *podívat se*.

⁶ Podrobně srov. Saicová Římalová 2010.

BIBLIOGRAFIE:

- Holá, L.: Manuál pro učitele. Czech Step by Step. [online] [cit. 2020-05-12]. Dostupné z [www: <https://www.czechstepbystep.cz/ucitele/ncsbs_tsfs/ucitele_ncsbs_tsfs_13.html>](http://www.czechstepbystep.cz/ucitele/ncsbs_tsfs/ucitele_ncsbs_tsfs_13.html).
- (2018): Žákovský korpus. Merlin. [online] [cit. 2020-06-14]. Dostupné z [www: <https://www.merlin-platform.eu/index.php>](http://www.merlin-platform.eu/index.php).
- Saicová Římalová, L. (2009): O významech sloves typu jít a typu chodit v češtině, *Bohemistika IX.* 3, s. 161–176.
- Saicová Římalová, L. (2010): *Vybraná slovesa pohybu v češtině*. Praha: Karolinum.
- (2000): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia.
- Šebesta Karel, Bedřichová Zuzanna, Šormová Kateřina, Štindlová Barbora, Hrdlička Milan, Hrdličková Tereza, Hana Jiří, Petkevič Vladimír, Jelínek Tomáš, Škodová Svatava, Poláčková Marie, Janeš Petr, Lundáková Kateřina, Skoumalová Hana, Sládek Šimon, Pierscieniak Piotr, Toufarová Dagmar, Richter Michal, Straka Milan, Rosen Alexandr (2014): *CzeSL-SGT: korpus češtiny nerodilých mluvčích s au to maticky provedenou anotací, verze 2 z 28. 7. 2014*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. [online] [cit. 2020-06-14]. Dostupné z [www: <http://www.korpus.cz>](http://www.korpus.cz).

